

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.02.075>

УДК 347.73:336.71(477)

Михайло ШМИГОВ, здобувач ступеня д-ра філософії (081 Право)
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова Національної академії наук України», м. Київ, Україна
(orcid.org/0009-0002-0492-326X)

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ: ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Ключові слова: платіжні послуги, правове регулювання, цифровізація, фінансові послуги, відкритий банкінг, фінтех, платіжна інфраструктура, Європейський Союз, нагляд.

Досліджено правову природу платіжних послуг у контексті цифрової трансформації фінансового сектору. Проаналізовано поняття та ключові ознаки платіжних послуг, звернено увагу на їх складну, змішану природу, що поєднує елементи приватного і публічного права. Підкреслено еволюцію підходів до регулювання цієї сфери: від фрагментарного банкоцентричного підходу до впровадження цілісної моделі, орієнтованої на споживача та відкритість ринку. Значну увагу приділено аналізу Закону України «Про платіжні послуги», який заклав підґрунтя для розвитку інновацій, впровадження відкритого банкінгу та гармонізації з європейськими нормами. Окремо розглянуто виклики, пов'язані з новими учасниками ринку, цифровими технологіями, потребою у балансі між регулюванням і конкуренцією. Зроблено висновок про подальшу необхідність удосконалення нормативно-правової бази з урахуванням міжнародних стандартів та інтересів користувачів платіжних сервісів.

Вступ. Сфера платіжних послуг зазнала стрімких змін під впливом цифровізації економіки. Сьогодні більшість транзакцій здійснюється безготівково, і частка безготівкових платежів неухильно зростає: так, 2023 р. понад 63 % обсягу операцій з платіжними картками в Україні здійснювались безготівково [1]. Цифрові технології породили нові інструменти (мобільні додатки, електронні гаманці, криптовалюти тощо) та залучили до ринку небанківських постачальників платіжних сервісів. За таких умов традиційні підходи до правового регулювання платежів потребують оновлення. Тривалий час базовим актом у цій сфері був Закон України від 05.04.2001 № 2346-III «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», але розвиток інновацій вимагав модернізації законодавства та гармонізації з європейськими стандартами [2]. Ухвалення 2021 р. нового Закону України «Про платіжні послуги» (від 30.06.2021 № 1591-IX) стало відповіддю на ці виклики. Цей закон, що набрав чинності 01.08.2022, спрямований на модернізацію й інноваційний розвиток українського платіжного ринку та його інтеграцію з європейським [3]. Тож актуальність дослідження поняття та ознак платіжних послуг визначається необхідністю осмислення нової правової парадигми у контексті цифрової трансформації економіки, що забезпечує баланс між стимулюванням фінансових інновацій

Цитування: Шмигов М. Поняття та ознаки платіжних послуг: еволюція підходів в умовах цифровізації. *Економіка та право*. 2025. № 2. С. 75—84. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.02.075>

і захистом інтересів споживачів. Як зазначають науковці, цифровізація суспільних відносин викликала осучаснення правового регулювання на фінансовому, зокрема платіжному, ринку [4]. Отже, дослідження еволюції підходів до платіжних послуг є на часі для розуміння сучасної концепції цих послуг та напрямів подальшого розвитку законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику платіжних послуг активно досліджують як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці. Вагомий внесок у формування сучасних підходів зробили українські науковці, які звертають увагу на те, що поступова цифровізація економіки зумовлює не лише створення ринкових стимулів, мотивацій і попиту на використання цифрових технологій та послуг, зокрема в банківській сфері, а й трансформацію відповідного правового регулювання [5, с. 150]. Такий підхід цілком відповідає сутності сучасного розуміння платіжних послуг, які не зводяться лише до технічних засобів переказу коштів, а формують окремий цифровий сегмент фінансових правовідносин, що потребує належного нормативного оновлення.

У спільному дослідженні Т. Гудіми та О. Чабан проаналізовано еволюцію правового регулювання платіжного ринку в контексті імплементації Директиви (ЄС) 2015/2366 (*PSD2*) і порушено питання про ризики надмірної концентрації повноважень Національного банку України (НБУ), який водночас є регулятором, наглядовим органом і суб'єктом ринку. Поєднання таких ролей, на думку авторів, може негативно вплинути на конкуренцію та стабільність ринку платіжних послуг [6]. Комплексне дослідження платіжних систем і послуг здійснила А. Пожидаєва, запропонувавши теоретичне розмежування понять «платіжна система», «платіжна послуга» і «платіжна операція» та обґрунтувавши необхідність вироблення єдиної термінології у законодавстві [7]. А. Гончаренко, досліджуючи проблематику конкуренції у сфері фінансових послуг, також акцентує на потребі нормативного закріплення терміна «платіжна послуга» як передумови ефективного правового регулювання [8].

Окремі аспекти платіжних послуг висвітлено у працях І. Аванесової, яка зосереджується на класифікації фінансових послуг за участю посередників [9], та І. Безклубого, який аналізує співвідношення понять «банківська послуга» і «банківська операція» [10].

Ці напрацювання закладають методологічне підґрунтя для формування узгодженого правового розуміння платіжної діяльності.

Заслужують на увагу дослідження В. Камішанського, присвячені особливостям цифровізації міжнародної торгівлі, зокрема шляхом упровадження технології блокчейн. Учений вважає, що використання блокчейн-рішень відкриває широкі можливості для модернізації вдосконалення механізмів переказу платежів, водночас наголошуючи на необхідності створення чіткого правового середовища для реалізації таких процесів в Україні [11, 12].

Питання трансформації платіжного середовища в умовах цифрової глобалізації стали предметом окремих міждисциплінарних досліджень. Так, Т. Ковальчук розглянула процес глобалізації світової економіки, що сприяє інформатизації платіжної сфери та формуванню інтегрованих мережових структур. Дослідниця акцентує увагу на динаміці роздрібного сегмента платіжних послуг, що охоплює нові платформи, пристрої та інструменти цифрового платежу, які активно адаптуються до потреб користувачів [13].

Т. Ставерська та Ю. Літвінова систематизували етапи розвитку платіжних систем в Україні та світі, охарактеризували переваги електронних платежів, а також виявили наявні ризики у функціонуванні відповідної інфраструктури. Вони проаналізували динаміку ключових показників платіжного ринку України, а саме кількість операцій, карток, *POS*-терміналів тощо, і зіставили її з глобальними тенденціями [14]. Великим можна назвати внесок Т. Штерми, Я. Гончарука та В. Лешука, які розглянули виклики для правового регулювання в умовах цифрової трансформації фінансового сектору, порушили питання розроблення ефективної регуляторної моделі, що дає змогу підтримувати баланс між інноваціями та захистом суспільно значущих цінностей, зокрема у сфері публічних фінансів [15].

Особливу увагу приділено правовому статусу цифрових грошей [16–18]. Так, у статті О. Дмитрика та А. Ісаєва досліджено особливості правового регулювання віртуальних активів, електронних грошей і цифрових валют центральних банків. Учені вважають, що цифрові гроші, зокрема е-гривня, можуть стати альтернативним платіжним засобом у сфері елект-

ронної комерції за умови належного нормативного супроводу та функціонування прозорої інфраструктури, орієнтованої на інтереси всіх учасників платіжного ринку [19].

Отже, вітчизняна наукова література демонструє глибоке осмислення змін у сфері платіжних послуг як з правової, так і з економіко-технологічної перспективи. Актуальним залишається пошук ефективних моделей регулювання, здатних урахувати інтереси держави, бізнесу та споживачів у новому цифровому середовищі.

Зарубіжні джерела зосереджені передусім на нормативному визначенні та стандартизації платіжних послуг. В Європейському Союзі (ЄС) поняття *payment services* було запроваджене Директивою 2007/64/ЄС (*PSD1*) та уточнене Директивою (ЄС) 2015/2366 (*PSD2*) з метою уніфікації ринків платежів і допуску небанківських установ [20]. Європейський підхід передбачає чіткий перелік видів платіжних послуг і постачальників, що зумовило реформування національних законодавств країн-членів. Зокрема, у Великій Британії створено спеціальний орган для нагляду за платіжним ринком — Управління платіжних систем [21], тоді як в Україні аналогічні функції зосереджені в НБУ (ст. 77 Закону України «Про платіжні послуги»). Тож наукова література підкреслює необхідність збалансованого правового регулювання платіжних послуг, яке б сприяло інноваціям, конкуренції та водночас гарантувало надійність платіжної системи й захист прав користувачів.

Метою статті є дослідження сутності поняття та основних ознак платіжних послуг, еволюції підходів до їх правового регулювання в умовах цифрової економіки, а також оцінення новацій, запроваджених Законом України «Про платіжні послуги».

Результати дослідження. Правове визначення платіжних послуг уперше закріплено в новому законодавстві. Закон України «Про платіжні послуги» у п. 58 ст. 1 надає таку легальну дефініцію: «платіжна послуга — передбачена цим законом діяльність надавача платіжних послуг з виконання та/або супроводження платіжних операцій». Інакше кажучи, платіжна послуга — це спеціалізована діяльність, спрямована на здійснення або супроводження платіжних операцій (переказ коштів від платника до отримувача) для користувача. Ця діяльність має здійснюватися уповноваженим суб'єктом — постачальником платіжних послуг, яким може

бути банк або інша юридична особа, що отримала належну авторизацію (ліцензію чи реєстрацію) відповідно до закону. Отже, перша важлива ознака платіжної послуги — суб'єктний критерій: її можуть надавати лише визначені законом суб'єкти (банки, небанківські фінансові установи, платіжні установи, оператори поштового зв'язку, органи влади за певних умов тощо) за наявності дозволу регулятора.

Друга значуща ознака — функціональний критерій, тобто зміст платіжної послуги полягає у виконанні або забезпеченні виконання платіжних операцій. Платіжна операція в цьому контексті — це окрема дія з переказу коштів (що охоплює ініціювання, оброблення та зарахування платежу) між платником і отримувачем. За словами дослідників, платіжна послуга — це основа правового платіжного механізму, яка опосередковує рух грошових коштів між сторонами [4]. Платіжна послуга є видом фінансової послуги, однак має комплексний міжгалузевий характер. Вона поєднує елементи приватноправових відносин (договір між постачальником і користувачем, виконання зобов'язань з переказу грошей) та публічноправових (ліцензування діяльності, нагляд з боку НБУ, виконання вимог фінансової безпеки тощо). Як підкреслюють українські правники, у правовому вимірі платіжна послуга є міждисциплінарним явищем і регулюється нормами цивільного, господарського, фінансового, банківського та валютного права [4]. Отже, діяльність з надання платіжних послуг поєднує у собі приватні договірні засади та імперативні вимоги регуляторів.

Договірний характер платіжної послуги означає, що між надавачем і користувачем укладається угода (договір про надання платіжних послуг або відповідний розділ у договорі банківського рахунку), яка визначає права та обов'язки сторін. Споживач платіжної послуги оплачує цю послугу (безпосередньо комісією або опосередковано), а постачальник зобов'язується належно виконати платіжні операції. Важливою рисою є те, що постачальник здійснює переказ коштів за рахунок власних або залучених коштів. Наприклад, банк може провести платіж, списавши суму з рахунку клієнта (власні кошти клієнта на рахунок) або надавши йому кредит у формі овердрафту (залучені банком кошти), у будь-якому разі закон вимагає відокремлення цих коштів та їх убереження від

ризиків неплатоспроможності постачальника. У такий спосіб забезпечується захист коштів користувачів у разі банкрутства чи проблем у платіжній установі, що є ще однією ознакою платіжних послуг у сучасному законодавстві.

На доктринальному рівні було запропоновано розгорнуте визначення платіжних послуг з урахуванням перелічених ознак. Наприклад, О. Лобач та Н. Кравченко визначають платіжні послуги як діяльність (самостійну або із залученням агентів) органів державної влади, органів місцевого самоврядування, банків та інших суб'єктів (на підставі ліцензії чи включення до реєстру), що здійснюється на договірних засадах зі споживачем і полягає у виконанні та/або супроводженні платіжних операцій із використанням сучасних платіжних інструментів за рахунок власних чи залучених коштів постачальника з додержанням вимог щодо їх відокремлення і збереження [4]. Хоча таке визначення є доволі складним, воно відображає всі істотні риси платіжної послуги у правовому сенсі: коло можливих надавачів, сутність дії (платіжна операція), технологічний інструментарій (сучасні платіжні інструменти — платіжні картки, електронні перекази, онлайн-банкінг тощо) та вимоги фінансової безпеки.

Важливо відрізнити платіжну послугу від споріднених понять, а саме від платіжної операції та платіжної системи. Платіжна операція — це окрема дія або серія дій з переказу коштів (наприклад, ініціювання платежу, його обробка, зарахування на рахунок отримувача) [4]. Натомість платіжна послуга — це послуга як вид діяльності, організованої постачальником для виконання багатьох платіжних операцій за потребами клієнта. Платіжна система — це інфраструктура та сукупність правил, що забезпечують проведення платіжних операцій (наприклад, система електронних платежів НБУ, міжнародні карткові системи *Visa / Mastercard* тощо). Як зазначала М. Пожидаєва, необхідне чітке розмежування цих категорій, адже раніше у законодавстві України не було єдності підходів у їх визначенні [7]. Новий закон частково розв'язує цю проблему, запроваджуючи окремі дефініції і для платіжної системи, і для платіжної послуги, і для платіжної операції.

Отже, поняття платіжної послуги в умовах цифровізації охоплює такі основні ознаки: 1) фінансова послуга, що полягає у переказі (виконанні платіжної операції) грошових коштів;

2) надається спеціальним суб'єктом — ліцензованим постачальником (банком або небанківською установою), який діє відповідно до регуляторних вимог; 3) здійснюється на договірній основі між постачальником і клієнтом; 4) передбачає використання сучасних електронних платіжних інструментів; 5) потребує забезпечення захисту коштів користувача і дотримання стандартів безпеки (зокрема аутентифікації користувача, фінансового моніторингу тощо); 6) інтегрована у ширший платіжний механізм та інфраструктуру (платіжні системи), але водночас виділена законодавчо як окремий об'єкт правового регулювання.

Загалом перші спроби впорядкувати платіжний ринок в Україні були наприкінці 1990-х — на початку 2000-х років, коли формувалася національна платіжна інфраструктура. Базовим нормативно-правовим актом був Закон України від 05.04.2001 № 2346-III «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», який визначав загальний порядок здійснення переказу коштів, статус платіжних систем і розрахункових систем, а також відповідальність суб'єктів переказу. Однак поняття «платіжна послуга» в ньому відсутнє: акцент робився на поняттях «платіжна система» і «переказ коштів». Фактично, під платіжними послугами розумілися операції з переказу, які могли надавати банки та деякі небанківські установи (наприклад, національний оператор поштового зв'язку — Укрпошта — мав право переказу коштів без відкриття рахунків). У 2010-х роках почали з'являтися електронні гроші, сервіси онлайн-платежів, мобільні платежі, тож НБУ змушений був регулювати їх окремими нормативними актами. Такий фрагментарний підхід поступово застарів і почав стримувати розвиток ринку.

Європейський вплив. Тим часом у ЄС ще 2007 р. було ухвалено *Payment Services Directive (PSD1)*, яка запровадила єдиний підхід до платіжних послуг у рамках Єдиного європейського платіжного простору (*SEPA*). *PSD1*, а згодом і оновлена *PSD2* (2015), визначили вичерпний перелік видів платіжних послуг (грошові перекази, пряме дебетування, платіжні карткові операції, перекази коштів без відкриття рахунку тощо) та дозволили небанківським платіжним установам конкурувати на цьому ринку нарівні з банками [2]. Ключовою новацією *PSD2* стало впровадження концепції відкритого банкінгу (*Open Banking*) — появи нових по-

слуг з ініціювання платежів (*Payment Initiation Services*) та надання інформації з рахунків (*Account Information Services*) сторонніми постачальниками. Європейські норми встановлюють високі вимоги до безпеки платежів (зокрема обов'язкова багатофакторна аутентифікація клієнта для онлайнових платежів). Україна, зважаючи на євроінтеграцію, має імплементувати ці підходи у національне законодавство. 2020 р. з'явився проєкт Закону № 4364 «Про платіжні послуги», розроблений НБУ з урахуванням *PSD2* та інших європейських актів. У червні 2021 р. парламент ухвалив цей закон, а з 01.08.2022 він набрав чинності. Закон України «Про платіжні послуги» суттєво розширив і систематизував правове поле платіжного ринку. Його структура і зміст багато в чому відповідають європейським стандартам. Зокрема, закон визначає коло надавачів платіжних послуг та види платіжних послуг, які можуть надаватися в Україні [3].

Уперше на законодавчому рівні встановлено виключний перелік платіжних послуг — усього їх дев'ять, серед яких сім фінансових і дві нефінансові. До фінансових платіжних послуг, відповідно до логіки *PSD2*, належать: послуги щодо внесення готівки на рахунок та зняття готівки з рахунку; послуги з переказу коштів (кредитові перекази, перекази на умовах відкладеного платежу тощо); послуги з еквайрингу та емісії платіжних інструментів; послуги з переказу коштів без відкриття рахунку (*money remittance*); послуги з випуску електронних грошей. До нефінансових платіжних послуг віднесено саме новації відкритого банкінгу — послугу з ініціювання платіжної операції (ПІО) та послугу з надання відомостей про рахунки (AIC) [3]. Хоча ці дві послуги не передбачають прямого переказу коштів постачальником (вони радше забезпечують доступ до платіжної інфраструктури або даних), закон дозволив їх упровадження, щоб стимулювати розвиток фінтех-сервісів.

Закон України «Про платіжні послуги» також уперше чітко класифікував категорії постачальників платіжних послуг (їх теж дев'ять). Серед них: банки; платіжні установи (новий тип небанківських фінансових установ, що отримують ліцензію НБУ на надання платіжних послуг); установи електронних грошей; оператори послуг платіжної інфраструктури (наприклад, оператори платіжних систем); оператори по-

штового зв'язку (АТ «Укрпошта»); центральний банк (НБУ) як особливий суб'єкт, що може надавати деякі платіжні послуги, зокрема випуск цифрових грошей; органи державної влади або місцевого самоврядування (у випадках, коли вони надають платіжні послуги, наприклад, Державна казначейська служба України для бюджетних платежів); філії іноземних платіжних установ; інші категорії, передбачені законом. Такий широкий перелік постачальників є революційним для українського ринку, який раніше був майже повністю монополізований банками.

Ключові нововведення цього закону можна узагальнити так: 1) розширення кола надавачів послуг; 2) перелік платіжних послуг; 3) дерегуляція для небанківських установ; 4) відкритий банкінг; 5) національна валюта та електронні гроші; 6) нагляд і оверсайт [3]. Ці запровадження істотно змінюють «правила гри» на платіжному ринку України. Вони мають на меті модернізацію та подальший розвиток платіжних послуг завдяки інноваціям і розширенню кола учасників. Експерти зазначають, що нове регулювання сприятиме здоровій конкуренції між банками та фінтех-компаніями, стимулюючи останні пропонувати високий рівень сервісу, а у банківському секторі — прискорювати цифрові інновації [2]. У перспективі гармонізація українського законодавства з європейським (*PSD2*) та перехід платіжної інфраструктури на міжнародний стандарт *ISO 20022* створюють передумови для приєднання України до єдиного європейського платіжного простору *SEPA* [3], що полегшить транскордонні платежі та інтеграцію фінансових ринків.

Розглянуті законодавчі зміни вже знаходять відображення у практиці платіжного ринку. Банківський сектор традиційно домінує в наданні платіжних послуг в Україні. Комерційні банки типу «ПриватБанк», «Ощадбанк» та інші історично забезпечували перекази коштів, емісію платіжних карток і розвиток мережі *POS*-терміналів. В умовах цифровізації банки активно впроваджують інновації: мобільні банківські додатки (*Privat24*, *Mono app* тощо) дають клієнтам змогу цілодобово здійснювати платежі онлайн; безконтактні технології (*Apple Pay*, *Google Pay* у співпраці з банками) спрощують оплату; системи інтернет-банкінгу та *P2P*-переказів стали повсякденністю. Поява 2017 р. *monobank* — першого в Україні суто дистанцій-

ного банку без відділень — продемонструвала потенціал цифровізації: за короткий час *monobank* залучив мільйони користувачів, пропонуючи повністю онлайнові відкриття рахунків, платежі зі смартфона, зручні сервіси регулярних платежів тощо. Це приклад того, як у межах банківської ліцензії можна надавати інноваційну платіжну послугу, орієнтовану на клієнта.

Після набуття чинності Закону «Про платіжні послуги» на ринок поступово виходять небанківські постачальники платіжних сервісів. Зокрема, НБУ почав видавати ліцензії платіжним установам — новим гравцям, що спеціалізуються на переказі коштів або платіжних рішеннях. Прикладом може бути фінтех-компанія, що отримала статус платіжної установи для надання послуги з переказу коштів онлайн (аналогічно до сервісів на кшталт *PayPal* або *Stripe* за кордоном). Такі компанії можуть тепер законно відкривати клієнтам платіжні рахунки (не плутати з банківськими рахунками — платіжний рахунок використовується тільки для платежів, а не для зберігання депозитів чи нарахування відсотків) і випускати свої картки для доступу до них [3]. Наприклад, на базі національного оператора поштового зв'язку створено фінансовий підрозділ Укрпошти з можливістю випуску платіжних карток для виплати пенсій та соціальної допомоги, що стало можливим завдяки новому закону. Інші небанківські установи, як-от платіжні системи типу *LiqPay*, *Portmone*, теж проходять перереєстрацію у статусі платіжних установ, щоб напяму обслуговувати платежі клієнтів. Очікується поява на ринку й іноземних гравців: закон дозволяє відкривати в Україні філії іноземних платіжних установ, що допоможе залучити відомі глобальні платіжні бренди.

Цифрові платформи та *BigTech* також дедалі активніше інтегруються у платіжний сектор. Хоча такі великі компанії, як *Apple* чи *Google*, не надають платіжних послуг напяму в Україні (вони співпрацюють із банками для реалізації *Apple Pay* / *Google Pay*), сам тренд на «бігтех в платежах» змусив регуляторів бути готовими до їх можливої появи. Законодавство ЄС (*PSD2*) і новий закон України створюють умови, за яких, наприклад, компанія *Facebook (Meta)* або інший техногігант зможе отримати статус платіжної установи для надання переказів чи електронного гаманця. Уже зараз українські корис-

тувачі мають змогу застосовувати сервіси міжнародних платіжних платформ: з 2022 р. для України відкрито повний функціонал *PayPal*, що дає можливість фізичним особам відправляти й отримувати кошти онлайн. Хоча *PayPal* діє на основі іноземної ліцензії, у майбутньому місцеві підрозділи можуть зареєструвати подібні сервіси за процедурою, встановленою НБУ, або співпрацювати через відкритий банкінг.

Новий закон стимулював розвиток відкритого банкінгу: українські банки у тестовому режимі вже відкривають *API* для обміну інформацією. З'являються перші агрегатори рахунків, що дають змогу користувачеві бачити в одному додатку інформацію про рахунки в різних банках. Такі проекти пілтуються в межах регуляторної «пісочниці» НБУ — спеціальної платформи для тестування інноваційних фінтех-рішень [2]. Так, декілька українських банків 2023 р. запустили *API*-портали для розробників, через які сторонні сервіси (за згодою клієнтів) можуть отримувати виписки з рахунків або ініціювати платежі.

Ще одна помітна тенденція в умовах цифрової трансформації економіки — поява квазі-фінансових сервісів у сфері платежів, що надаються нефінансовими компаніями як додаткова послуга. Йдеться про різноманітні торговельні онлайнові платформи, служби таксі, операторів зв'язку, які інтегрують у свої додатки можливість оплати та грошових переказів. Приклад — мобільні оператори *Kyivstar*, *Vodafone*, що впровадили електронні гаманці та платежі зі свого мобільного рахунку; популярні служби доставки дають можливість пересилати «чайові» кур'єрам через додаток тощо. Раніше правовий статус таких послуг був невизначений, тепер же вони мають підпадати під визначені законом платіжні послуги (переказ коштів, якщо йдеться про переказ на рахунок іншої особи, або еквайринг, якщо це прийом платежу на користь продавця). Тож навіть нефінансові компанії, що бажають надавати платіжні послуги, змушені або співпрацювати з ліцензованими установами, або самостійно отримувати відповідну ліцензію. Цей процес лише починається, проте очікується, що ринок платіжних послуг значно диверсифікується: поряд із банками працюватимуть спеціалізовані платіжні фірми, фінтех-стартапи, а також великі технологічні компанії, які надаватимуть платіжні сервіси мільйонам користувачів.

Загалом еволюція підходів в умовах цифрової трансформації економіки призвела до того, що платіжні послуги з вузької банківської функції трансформувались у розгалужений сектор фінансового ринку з багатьма гравцями й інноваційними продуктами. Український платіжний ринок, йдучи шляхом євроінтеграції, фактично формує нову екосистему, де регулятор (НБУ) виступає модератором інновацій, водночас контролюючи ризики. Процес трансформації ще триває: НБУ поступово ухвалює підзаконні акти для реалізації норм закону (вимоги до капіталу платіжних установ, порядок відкриття рахунків, стандарти *API* тощо), а учасники ринку адаптуються до нових правил. Проте вже зараз можна констатувати, що сформовано сучасне уявлення про платіжні послуги, яке відповідає викликам цифрової трансформації економіки.

Висновки. Під час дослідження зроблено певні висновки щодо поняття й ознак платіжних послуг і еволюції підходів до їх регулювання у цифрову добу. По-перше, платіжна послуга нині розуміється як спеціалізована діяльність з переказу коштів (виконання платіжних операцій), що надається уповноваженими суб'єктами на договірній основі. Її основними ознаками є: цільове призначення (здійснення платежів від платника до отримувача), спеціальний суб'єкт надання (ліцензований постачальник), використання сучасних платіжних технологій, взаємодія з платіжною інфраструктурою та обов'язкове дотримання нормативних вимог безпеки. Платіжні послуги мають комплексну правову природу, перебуваючи на межі приватного та публічного права: з одного боку, це різновид фінансової послуги, що надається на ринкових засадах, з іншого — об'єкт державного регулювання і нагляду з метою забезпечення стабільності фінансової системи.

По-друге, еволюція законодавчих підходів демонструє перехід від фрагментарного, банкоцентричного регулювання до цілісної системи правил, що охоплюють усіх учасників платіжного ринку. Старе законодавство акцентувало увагу на платіжних системах і переказах, тоді як сучасне — на платіжних послугах та їх постачальниках. Під впливом європейських нормативних актів (*PSD2*, *EMD*) Україна запровадила нові категорії послуг (платіжне ініціювання, інформаційні сервіси) та допустила на ринок ширше коло гравців. Ухвалення Закону

України від 30.06.2021 № 1591-IX «Про платіжні послуги» стало істотним кроком у правовому забезпеченні цієї сфери. Закон встановив чіткі дефініції, вичерпний перелік платіжних послуг і прозорі вимоги до їх надавачів, заклав основи для впровадження відкритого банкінгу й інтеграції з європейським платіжним простором. Отже, законодавчу базу України приведено у відповідність до найкращих світових практик, що створює можливості для інноваційного розвитку.

По-третє, цифрова трансформація економіки істотно змінює характер платіжних послуг. Сьогодні споживач очікує швидких, зручних і доступних платіжних сервісів, і конкуренція на ринку зростає за рахунок фінтех-компаній. Нові підходи зосереджені на споживачеві платіжних послуг — законодавство орієнтується на захист його прав та інтересів, а бізнес — на підвищення якості та різноманітності сервісів. Ринок переживає демократизацію: поряд із банками з'являються небанківські установи, що спеціалізуються на окремих послугах (перекази, електронні гаманці, процесинг платежів тощо), а великі технологічні компанії інтегруються у фінансові послуги. Це сприяє виникненню екосистеми, де різні гравці взаємодіють через відкриті *API* та спільні стандарти (наприклад, *ISO 20022*).

Водночас регулятору важливо забезпечити збалансований нагляд за новими учасниками ринку, щоб підтримувати довіру до платіжних послуг. Учені звертають увагу, що надмірна концентрація повноважень в руках центрбанку може мати й негативні наслідки [4], тож необхідна система стримувань і противаг, прозорі правила гри для всіх учасників. Перші дії нового закону вже виявили потребу в доопрацюванні підзаконних актів, навчанні персоналу нових установ, роз'ясненні споживачам їхніх нових прав. Проте ці труднощі є природними для трансформаційного періоду.

Науково-практичний аналіз показав, що в умовах цифровізації поняття платіжних послуг еволюціонувало від простого посередництва у переказі коштів до складного комплексу сервісів, що базуються на технологіях і регулюються за міжнародними стандартами. Українське законодавство адаптоване до цих змін і перейшло на нову модель правового платіжного механізму, орієнтованого на потреби споживача та принципи конкуренції і безпеки. По-

дальші дослідження у цій галузі можуть бути спрямовані на моніторинг практики застосування нового закону, оцінювання ефективності впроваджених норм та виявлення напрямів для оптимізації правового регулювання (зок-

рема щодо криптоактивів у платіжних послугах, удосконалення механізмів захисту користувачів від шахрайства, інтеграції української платіжної інфраструктури в глобальну мережу тощо).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Безготівкові розрахунки українців перебувають на високому рівні й надалі зростають. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3792882-v-ukraini-zrostaie-castka-bezgotivkovih-operacij-iz-kartkami-nbu.html> (дата звернення: 19.04.2025).
2. Parakuda O., Ozyvynchuk O. New opportunities in the payment services sector. *SLS-Group*. 2021. URL: <https://sls-group.com.ua/en/new-opportunities-payment-services-sector> (дата звернення: 19.04.2025).
3. Що змінює Закон про платіжні послуги: роз'яснює НБУ. *Ligazakon*. URL: https://biz.ligazakon.net/news/212985_shcho-zmnyu-zakon-pro-platzhn-poslugi-roz-yasnyu-nbu (дата звернення: 19.04.2025).
4. Лобач О., Кравченко Н. Фінансово-правова природа послуг на платіжному ринку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2022. № 1 (42). С. 41—50. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.1.42.2022.3637>
5. Гудіма Т. Господарсько-правове забезпечення реалізації грошово-кредитної політики держави на засадах сталого розвитку. Київ: ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України», 2020. 336 с.
6. Гудіма Т., Чабан О. Щодо доцільності посилення дискреційних повноважень Національного банку України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2021. № 4 (39). С. 12—20. <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v4i39.238589>
7. Пожидаєва М. Платіжні системи: теоретичні засади та фінансово-правове регулювання в Україні. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 348 с.
8. Гончаренко А. Банківська конкуренція на ринку платіжних послуг в умовах розвитку fintech. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 3—4. С. 21—27. URL: <http://nvisnik.oneu.edu.ua/collections/2021/280-281/pdf/21-27.pdf> (дата звернення: 19.04.2025).
9. Аванесова І. Постулати захисту прав споживачів фінансових послуг. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 1. С. 56—65.
10. Безклубий І. Банківські правочини. Київ: Ін Юре, 2007. 456 с.
11. Камишанський В. Правові аспекти цифровізації міжнародної торгівлі шляхом упровадження технології блокчейн (досвід для України). *Економіка та право*. 2024. № 67 (4). С. 31—42. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.04.031>
12. Hudima T., Trehub O., Kamyshanskyi V. International digital trade & digital economy agreements: challenges and prospects for Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. No. 5 (52). P. 449—460. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.5.52.2023.4139>
13. Ковальчук Т. Роль технологій у глобалізації платіжних послуг. *Підприємництво та інновації*. 2024. № 33. С. 151—155. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/33.26>
14. Ставерська Т., Літвінова Ю. Еволюція платіжних систем: інновації на шляху до цифрового майбутнього. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-85>
15. Штерма Т., Гончарук Я., Лешук В. Тенденції цифровізації фінансового сектору та виклики для правового регулювання. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-109>
16. Гудіма Т., Устименко В., Джабраїлов Р., Черних О. Особливості правового регулювання обігу віртуальних активів в Україні: де-факто vs де-юре. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. № 46 (5). С. 137—148.
17. Сударенко О. Правове регулювання цифрової валюти центрального банку. *Law in the postmodern epoch: general characteristics and manifestation particularities in separate law branches*. 2023. P. 548—600. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-284-5-23>
18. Цукан С. Міжнародне регулювання обороту віртуальних активів: основні положення та принципи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. С. 228—233.
19. Дмитрик О., Ісаєв А. Віртуальні активи, цифрові гроші, платіжні системи: деякі аспекти правового регулювання. *Правова позиція*. 2023. № 3 (40). С. 149—154.
20. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market (PSD2). *Eur-lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/2366/oj/eng> (дата звернення: 19.04.2025).
21. Payment Systems Regulator. *UK Government*. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/payment-systems-regulator> (дата звернення: 19.04.2025).

Надійшла 23.04.2025

REFERENCES

1. Bezhotivkovi rozrakhunky ukrayintsiv perebuyayut na vysokomu rivni y nadali zrostayut. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3792882-v-ukraini-zrostaie-castka-bezgotivkovih-operacij-iz-kartkami-nbu.html> [in Ukrainian].
2. Parakuda O., Ozyvnychuk O. New opportunities in the payment services sector. *SLS-Group*. 2021. URL: <https://sls-group.com.ua/en/new-opportunities-payment-services-sector>
3. Shcho zmynuye Zakon pro platizhni posluhy: rozyasnyuye NBU. *Ligazakon*. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/news/212985_shcho-zmnyu-zakon-pro-platizhn-posluzgi-rozyasnyu-nbu [in Ukrainian].
4. Lobach O., Kravchenko N. Finansovo-pravova pryroda posluh na platizhnomu rynku. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. No. 1 (42). P. 41-50. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3637> [in Ukrainian].
5. Hudima T. Hospodarsko-pravove zabezpechennya realizatsiyi hroshovo-kredytnoyi polityky derzhavy na zasadakh staloho rozvytku. Kyiv: DU "Instytut ekonomiko-pravovykh doslidzhen imeni V.K. Mamutova NAN Ukrayiny", 2020. 336 p. [in Ukrainian].
6. Hudima T., Chaban O. Shchodo dotsilnosti posylennya dyskretyynykh povnovazhen Natsionalnoho banku Ukrayiny. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*. 2021. No. 4 (39). P. 12-20. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i39.238589> [in Ukrainian].
7. Pozhydayeva M. Platizhni systemy: teoretychni zasady ta finansovo-pravove rehulyuvannya v Ukrayini. Kyiv: Yurinkom Inter, 2020. 348 p. [in Ukrainian].
8. Honcharenko A. Bankivska konkurentsia na rynku platizhnykh posluh v umovakh rozvytku fintech. *Nauk. visnyk Odeskoho nats. ekon. un-tu*. 2021. No. 3-4. P. 21-27. URL: <http://nvisnik.oneu.edu.ua/collections/2021/280-281/pdf/21-27.pdf> [in Ukrainian].
9. Avanesova I. Postulaty zakhystu prav spozhyvachiv finansovykh posluh. *Visnyk KNTEU*. 2012. No. 1. P. 56-65 [in Ukrainian].
10. Bezglyubiy I. Bankivski pravochyny. Kyiv: In Yure, 2007. 456 p. [in Ukrainian].
11. Kamyshanskyi V. Pravovi aspekty tsyfrovizatsiyi mizhnarodnoyi torhivli shlyakhom vprovadzhennya tekhnolohiyi blockchain (dosvid dlya Ukrayiny). *Economics and Law*. 2024. No. 67 (4). P. 31-42. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.04.031> [in Ukrainian].
12. Hudima T., Trehub O., Kamyshanskyi V. International digital trade & digital economy agreements: challenges and prospects for Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. No. 5 (52). P. 449-460. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.52.2023.4139> [in Ukrainian].
13. Kovalchuk T. Rol tekhnolohiy u hlobalizatsiyi platizhnykh posluh. *Pidpryyemnytstvo ta innovatsiyi*. 2024. No. 33. P. 151-155. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/33.26> [in Ukrainian].
14. Staverska T., Litvinova Yu. Evolyutsiya platizhnykh system: innovatsiyi na shlyakhu do tsyfrovoho maybutnoho. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2024. No. 60. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-85> [in Ukrainian].
15. Shterna T., Honcharuk Ya., Leshchuk V. Tendentsiyi tsyfrovizatsiyi finansovoho sektoru ta vyklyky dlya pravovoho rehulyuvannya. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2025. No. 71. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-109> [in Ukrainian].
16. Hudima T., Ustylenko V., Dzhabrailov R., Chernykh O. Osoblyvosti pravovoho rehulyuvannya obihu virtualnykh aktyviv v Ukrayini: de-fakto vs de-yure. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*. 2022. No. 46 (5). P. 137-148 [in Ukrainian].
17. Sudarenko O. Pravove rehulyuvannya tsyfrovoyi valiuty Tsentralnoho banku. In: *Law in the postmodern epoch: general characteristics and manifestation particularities in separate law branches*. 2023. P. 548-600. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-284-5-23> [in Ukrainian].
18. Tsukan S. Mizhnarodne rehulyuvannya oborotu virtualnykh aktyviv: osnovni polozhennya ta pryntsypy. *Nauk. visnyk Uzhhorodskoho nats. un-tu. Seriya "Pravo"*. 2024. P. 228-233 [in Ukrainian].
19. Dmytryk O., Isayev A.M. Virtualni aktyvy, tsyfrovi hroshi, platizhni systemy: deyaki aspekty pravovoho rehulyuvannya. *Pravova pozytsiya*. 2023. No. 3 (40). P. 149-154 [in Ukrainian].
20. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market (PSD2). *Eur-lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/2366/oj/eng>
21. Payment Systems Regulator. *UK Government*. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/payment-systems-regulator>

Received 23.04.2025

Mykhailo SHMYHOV,

PhD Student (081 Law)

State Organization “V. Mamutov Institute of Economic and

Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine”, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0009-0002-0492-326X

THE CONCEPT AND FEATURES OF PAYMENT SERVICES: EVOLUTION OF APPROACHES IN THE DIGITALIZATION ERA

The article explores the modern concept and key features of payment services, as well as analyzes the evolution of approaches to their legal regulation in the context of economic digitalization. Payment services are defined as specialized activities related to the transfer of funds provided by authorized entities on a contractual basis. Their essential features include a specific purpose (execution of payments), a licensed service provider, the use of advanced payment technologies, integration into payment infrastructure, and strict compliance with security regulations. Attention is drawn to the complex legal nature of payment services, which combine elements of both private and public law. It is demonstrated that digitalization has facilitated a transition from fragmented regulation of payment systems to a coherent legal framework covering all market participants. The Law of Ukraine “On Payment Services” (2021) is identified as a significant step towards aligning national legislation with European standards, in particular, Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market (PSD2). This contributes to increased competition and a broader range of services through the admission of new non-bank market players. It is noted that the development of the fintech industry, open banking, and new digital tools have substantially transformed the market structure and enhanced the importance of consumer rights protection. At the same time, key digitalization challenges are highlighted, including the need for balanced supervision, the avoidance of excessive regulatory power concentration, and the improvement of secondary legislation. The article outlines directions for further research aimed at optimizing the legal regulation of payment services, particularly regarding crypto-assets and international integration.

Keywords: payment services, legal regulation, digitalization, financial services, open banking, fintech, payment infrastructure, European Union, Law of Ukraine “On Payment Services”, supervision.